

Кафедра української мови

**ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ
МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 1

Рівне-Острог-Оломоуць – 2011

УДК
ББК
Р

Лінгвістичні студії молодих дослідників : Збірник наукових праць. – Рівне-Остроголомоуць : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. – 176 с.

УДК 81'367.332

Козачук Ольга*(Науковий керівник – Кузьмич О. О., кандидат філологічних наук, доцент)*

ЛЕКСИЧНО НЕ ВИРАЖЕНІ СУБ'ЄКТНІ СИНТАКСЕМИ

Стаття присвячена семантико-синтаксичному аспектові дослідження речення. У ній ідеться про лексично не виражені суб'єктні синтаксеми, визначено їхні різновиди. Теоретичні положення підкріплені статистичними висновками.

Ключові слова: *семантико-синтаксичний аспект, синтаксема, суб'єкт, предикат, вторинні суб'єктні синтаксеми, вокатив.*

Статья посвящена семантико-синтаксическому аспекту изучения предложения. В ней рассмотрены лексически не выраженные субъектные синтаксемы, определены их разновидности. Теоретические выводы подкреплены статистическими данными.

Ключевые слова: *семантико-синтаксический аспект, синтаксема, субъект, предикат, вторичные субъектные синтаксемы, вокатив.*

The article is devoted to the semantic-syntactical aspect of research of sentence. Namely is this article the lexically not expressed subject's syntaxema are examined, their varieties are certain. Theoretical positions are supported by statistical conclusions.

Key words: *semantic-syntactical, syntaxema, subject, predicat, secondary subject, vocative.*

Речення як основна синтаксична одиниця вивчається у трьох аспектах: формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному та комунікативному.

На сьогодні актуальними є дослідження семантико-синтаксичної структури речення. Кожна семантична модель речення має свою компонентну наповнюваність, яка допомагає реалізувати загальне значення конструкції, а відтак дати назву позамовній дійсності. Така функція елементів зорієнтована на семантико-синтаксичний рівень, який, відображаючи характер ситуації, формується знаками семантичної природи – синтаксемами, котрі є абстрактними мінімальними одиницями семантичного типу і виділяються на основі семантико-синтаксичних відношень.

Детальніше зупинимося на суб'єктних, а саме лексично не виражених суб'єктних синтаксемах.

Вторинні субстанціональні синтаксеми виражаються віддієслівними, відприкметниковими чи відприслівниковими іменниками. Вони виконують роль суб'єктної синтаксеми, зберігаючи семантико-синтаксичну функцію вторинної предикатної синтаксеми. Наприклад, у реченні *Дитину налякав грім* (С. Гуля) похідний віддієслівного предиката іменниковий предикат *грім* є суб'єктною синтаксемою, зберігаючи при цьому семантико-синтаксичну функцію причиновості. Він є похідним від підрядного причинового речення: *Дитина злякалася, бо гриміло*.

Виділяють і такі синтаксеми, які поєднують у собі дві елементарні синтаксеми – об'єктну і суб'єктну. Наприклад, у реченні *У нього був заспаний вигляд* (Г. Пагутяк) компонент *у нього* одночасно виконує об'єктну і суб'єктну функції: *У нього заспаний вигляд + Він заспаний*.

До лексично не виражених суб'єктних синтаксем відносяться і вокативні синтаксеми. Ці синтаксеми є результатом об'єднання двох елементарних із семантико-синтаксичного погляду речень у просте ускладнене речення. Це передусім конструкції, у яких кличний відмінок поєднується з наказовим способом дієслова, наприклад: *Піди, Любцю, до свого тата* (В. Яворівський); *Василю, перевір, будь ласка, сорок шостий клапан* (С. Гуля); *Заграй мені, музику* (Г. Пагутяк).

Кличний відмінок вживається в конструкціях чотирьох типів [3, с. 186]:

1. Їжте, тату; А дивись-но, Наталко, як тут сонця багато, ціла кімната (В. Вовкун).

У таких конструкціях кличний відмінок перебуває в центральній позиції підмета, про що свідчить форма координації між кличним відмінком і дієсловом наказового способу, наприклад: *А дивись-но, Наталко...* і *А дивіться-но, Наталки...* У таких випадках виділяють наступні компоненти: *Хтось* (суб'єкт дії, мовець) + *попросив, наказав...* і под. (дія суб'єкта-мовця) + *татові* (об'єкт-адресат дії, співрозмовник) + *тато* (кличний відмінок, співрозмовник) + *їстиме* (потенційна і бажана для мовця дія співрозмовника).

2. У конструкціях другого типу – *Не розумію я, бабо, теперішніх* (С. Гуля) – кличний відмінок виконує функцію семантично акцентованого адресата і відповідно нейтралізованого суб'єкта дії.

3. Форма кличного відмінка в конструкціях на зразок *Ви, діду, завжди правду кажете* (С. Гуля) семантично дублює займенникові іменники другої особи і виконує тотожну займенниковому іменникові семантико-синтаксичну функцію. У цьому реченні кличний відмінок наділений семантико-синтаксичними ознаками активності, вихідної спрямованості і формально-синтаксичною ознакою вторинної (опосередкованої займенниковим іменником) центральності.

4. У четвертому типі конструкцій – *Мамо! Тітко!* (С. Гуля) – визначають кличний відмінок однокомпонентного речення як конденсат суб'єктно-предикатної структури.

Первинними функціями кличного відмінка є семантико-синтаксична функція адресата вольової дії – потенційного суб'єкта дії – і формально-синтаксична функція підмета. Відтак, кличний відмінок орієнтований на другу особу (співрозмовника), називний – на всі особи. Отже, називний виступає немаркованим елементом, тимчасом як кличний – маркованим на позначення осіб, а називний не знає цих обмежень.

У простому реченні суб'єктні синтаксеми можуть бути ускладнені субстанціальними або предикатними значеннями. Такі ускладнення можуть відбуватися:

– внаслідок переміщення об'єктної синтаксеми у суб'єктну позицію речення: *Півчі мили підлогу* (В. Яворівський) – *Підлога* (суб'єктний об'єкт) *помита півчими*;

– інструментальної: *Ти розірвав гачком човна* (В. Яворівський) – *Гачок розірвав човна*;

– локативної: *Ми йдемо стежкою до ставка* (С. Гуля) – *Стежка веде до ставка*.

У суб'єктну позицію називного відмінка прямують усі непрямі відмінки та деякі прийменниково-відмінкові форми іменників, де набувають вторинної для них семантико-синтаксичної функції суб'єкта.

Непрямі суб'єктні відмінки та прийменниково-відмінкові форми перебувають у трансформаційних зв'язках із називним відмінком двоскладних речень, наприклад: давальний відмінок – *Іринці вже не хотілося їсти* (В. Вовкун) – *Іринка вже не хотіла їсти*; *Мені тепер і не віриться* (С. Гуля) – *Я тепер і не вірю*; орудний відмінок – *Наче струмом мене пронизало* (С. Гуля) – *Струм наче пронизав мене*; знахідний відмінок – *Мене визнали хворим* (Ю. Винничук) – *Я визнаний хворим*; родовий відмінок – *Нема вже іншої турботи в світі* (С. Гуля) – *Турбота відсутня, зникла...*

Прийменниково-відмінкові форми набувають суб'єктного значення внаслідок переміщення їх із обставинної позиції в позицію суб'єкта: *Теж було в мене* (В. Вовкун) – *Я мав теж*.

Отже, крім суб'єктних синтаксем, лексично виражених формою називного відмінка, існують і лексично не виражені суб'єктні синтаксеми (вторинні, ускладнені, виражені непрямыми відмінками). Семантичний синтаксис має враховувати логіко-семантичні характеристики синтаксичних одиниць та їх переструктурування у мовно-семантичному плані, відповідно до семантичної структури конкретної мови.

Література:

1. Андерш Й. Ф. До питання про семантичну структуру речення / Й. Ф. Андерш // Мовознавство. – 1984. – № 5. – С. 38 – 42.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підруч. [для студ. вищ. навч. закладів] / Іван Романович Вихованець. – К. : Наукова думка, 1992. – 224 с.
3. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / Іван Романович Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 386 с.
4. Плющ М. Я. Категорія суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення / Марія Яківна Плющ. – К. : Вища школа, 1986. – 176 с.
5. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підруч. [для студ. вищ. навч. закладів] / Каленик Федорович Шульжук. – К. : ВЦ „Академія”, 2004. – 408 с.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

ДИНАМІКА ГРАМАТИЧНОГО ЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІНШИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

Васильчик Ольга

СТРУКТУРА Й СИНТАКСИЧНІ ФУНКЦІЇ ПОРІВНЯНЬ –
ПРЕДИКАТИВНИХ КОМПОНЕНТІВ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ УЛАСА САМЧУКА) 4

Жолобчук Анна

ЛОГІКО-ГРАМАТИЧНІ АСПЕКТИ КАТЕГОРІЇ ПРИЧИНИ
У СКЛАДНОСУРЯДНОМУ РЕЧЕННІ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ О.КОБИЛЯНСЬКОЇ) 7

Жолобчук Анна, Остапюк Наталія

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ
НАЗВ ЯВИЩ ПРИРОДИ У СЛОВНИКУ ПОЕТІВ ХХ СТОЛІТТЯ 12

Ковтонюк Людмила

СЕМАНТИКА ДВОВАЛЕНТНИХ ДІЄСЛІВ РУХУ
В ДРАМІ «СОЛОДКА ДАРУСЯ» МАРІЇ МАТІОС 16

Козачук Ольга

ЛЕКСИЧНО НЕ ВИРАЖЕНІ СУБ'ЄКТНІ СИНТАКСЕМИ 19

Ланова Тетяна

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛІЗОВАНИХ
ГРАМАТИЧНИХ ФОРМ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ
(НА МАТЕРІАЛІ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ) 21

Новосад Ірина

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛІПТИЧНИХ РЕЧЕНЬ
У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ 28

РОЗДІЛ II.

ЛЕКСИКА І ОНОМАСТИКА В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІНШИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

Андишула Юлія

МЕТАФОРА-ІМЕННИК У ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО 32

Вернюк Назар

ЕПІТЕТИ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ 34

Легкобит Дарина

СТРУКТУРА ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ АНТРОПОНІМІВ
У ТВОРАХ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО 36

Макарець Юлія

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРИФРАЗОВОЇ НОМІНАЦІЇ
УКРАЇНСЬКОГО ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ ПОЧАТКУ ХХІ СТ. 38

- Моисеева Анастасия**
 ПРЕЦЕДЕНТНЫЕ ФЕНОМЕНЫ
 В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ СМИ 41
- Онищук Олена**
 ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ТОПОНІМІЧНІ ПАРАЛЕЛІ 44
- Соколова Тамара**
 ЛЕКСИЧЕСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ
 ФРАНЦУЗСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ 47
- Стецюк Олена**
 СИНОНІМІЧНИЙ РЯД ТА ЙОГО СТРУКТУРА
 В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 50
- Струганець Юрій**
 ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕМАТИЧНОЇ ГРУПИ ЛЕКСИКИ "НАЗВИ ГРАВЦІВ
 ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД" В УКРАЇНСЬКОМУ СПОРТИВНОМУ ДИСКУРСІ 53
- Усач Наталія**
 ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНТЕКСТУАЛЬНИХ СИНОНІМІВ
 У ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ 55

РОЗДІЛ III.

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКА НЕОЛОГІЯ ТА НЕОГРАФІЯ

- Басараба Іванна**
 СЛОВЕСНІ ЕКСПЕРИМЕНТИ ЛІНИ КОСТЕНКО 58
- Вдович Тетяна**
 ФОЛЬКЛОРНА ОСНОВА ОКАЗІОНАЛЬНИХ ФЛОРОЛЕКСЕМ
 У ПОЕЗІЇ ХХ – ХХІ СТОЛІТТЯ 60
- Галабурда Ірина, Одарієва Ірина**
 АВТОРСЬКІ ЛЕКСИЧНІ НОВОТВОРИ
 НА ПОЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ РОСЛИННОГО СВІТУ 64
- Денищук Ірина**
 СЕМАНТИКА АВТОРСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ НОВОТВОРІВ
 У ПОЕЗІЇ ПАВЛА САВЧЕНКА 67
- Ірина Іжелюк, Ганна Килюшик, Ілона Козак**
 АВТОРСЬКІ НАЗВИ ЕЛЕМЕНТІВ ЛАНДШАФТУ
 В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ 71
- Кирилюк Ольга**
 ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ НОМІНАЦІЇ
 В ПОЕЗІЇ ПАВЛА ТИЧІНИ 73
- Коритнюк Надія**
 СКЛАДНІ ПРИКМЕТНИКОВІ НОВОТВОРИ В ПОЕЗІЇ АНДРІЯ МАЛИШКА 77
- Кравченко Катерина**
 СЕМАНТИКА АВТОРСЬКИХ НАЗВ ЕМОЦІЙ
 В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ 79
- Кривко Любов**
 ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ
 АРКАДІЯ КАЗКИ ТА ПАВЛА ТИЧІНИ (КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ) 82

- Криворучко Антоніна, Хороша Наталія**
ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ КОСМОНІМИ
В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ 86
- Максимчук Віталій**
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ
ІЗ ЗАПОЗИЧЕНИМИ АФІКСОЇДАМИ 88
- Поліщук Оксана**
ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ ПРИКМЕТНИКИ З НУМЕРАТИВНИМ
КОМПОНЕНТОМ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ 92
- Рожко Іванна, Рожко Оксана**
АВТОРСЬКІ НОМІНАЦІЇ ОСІБ У ТВОРЧОСТІ ПОЕТІВ-ДИСИДЕНТІВ 94
- Тимочко Ольга**
СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВОТВОРЧОСТІ
ПОЕТІВ-ДИСИДЕНТІВ 60 – 70-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ 97
- Шнайдрок Людмила**
СЛОВНИК АВТОРСЬКИХ НОМІНАЦІЙ ПТАХІВ
В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ 102

РОЗДІЛ IV.

ЛІНГВОДИДАКТИКА І ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ МОВИ

- Віхтюк Марина**
ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ТЕЛЕКАНАЛУ СТБ 106
- Ігнатюк Наталія**
ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА
ЯК ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ПРОБЛЕМА
(НА МАТЕРІАЛІ КОНФЕСІЙНОГО СТИЛЮ) 109
- Корнелюк Юлія**
СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 112
- Тишко Наталія**
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ
ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА (НА МАТЕРІАЛІ ПРЕСИ) 115

РОЗДІЛ V.

КОМПАРАТИВІСТИКА

- Архангельська Тетяна**
СИМЕТРИЧНЕ Й АСИМЕТРИЧНЕ
В НОМІНАТИВНІЙ ПІДСИСТЕМІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ 119
- Гаврилюк Катерина**
ПРОБЛЕМИ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНИХ
ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ 122
- Călăraș Angela**
COLOUR IDIOMS AND THEIR SEMANTIC PECULIARITIES
IN ENGLISH AND ROMANIAN 125

Тихонова Оксана

ОЗНАКИ ТА ЕТАПИ АДАПТАЦІЇ АБРЕВІАТУР-АНГЛІЗМІВ
У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКІЙ І КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ЗМІ 128

РОЗДІЛ VI.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Виходилова Зденька

ПЕРЕВОДЧЕСКИЙ СЕМИНАР
НА КАФЕДРЕ СЛАВИСТИКИ ОЛОМОУЦЬКОГО УНИВЕРСИТЕТА 134

Гладикова Мартина

РАССКАЗ Р. ГЕРАСИМОВОЙ «РЕКА ЖИЗНИ»
ДЛЯ ЧЕШСКОГО ЧИТАТЕЛЯ 135

Зилварова Никола

АШОТ БЕГЛАРЯН – «ДЕНЬ РОЖДЕНИЯ» 138

Котаскова Мартина

ПЕРЕВОД НА ЧЕШСКИЙ ЯЗЫК ФРАГМЕНТА РАССКАЗА ДИНЫ РУБИНОЙ
«ДВОЙНАЯ ФАМИЛИЯ» 140

Лизлова Елишка

РАССКАЗ М. АЛФЕРОВОЙ «ПОГЛОЩЕНИЕ»
ДЛЯ ЧЕШСКОГО ЧИТАТЕЛЯ 144

Мерзова Радана

LIDOVÁ PÍSEŇ JAKO PROSTŘEDEK PRVNÍHO KONTAKTU MEZI SLOVANSKÝMI
SVĚTY (ČESKO-UKRAJINSKÉ VZTAHY) 149

Мразкова Гана

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ НА НОВИЙ СЛОВНИКОВИЙ СКЛАД
В УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ЧАСОПИСАХ 154

Тардонова Михаела

ПЕРЕВОД НА ЧЕШСКИЙ ЯЗЫК РАССКАЗА Е. АНТОНОВА
«МИЛАЯ, Я ГОТОВ....» 157

Хокрова Ярмила

РАССКАЗ ЗАХАРА ПРИЛЕПИНА «СЕРЖАНТ»160

Олійник Анастасія

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ УСНОГО СИНХРОННОГО
ТА ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДІВ163

РОЗДІЛ VII.

ФОЛЬКЛОР У ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ НАУКИ

Терновий Ярослав

СИМВОЛІЗМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ
(НА МАТЕРІАЛІ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ ПОДІЛЬСЬКОГО КРАЮ)167

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ170